

Üniversite Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı Farkındalığı Benlik Saygısı İlişkisi

The Relationship between Substance Abuse Awareness and Self-Esteem in University Students

Esra BEKİRCAN¹, İlyas ÜN¹, Neşe İŞCAN AYYILDIZ¹, Galip USTA¹

¹Trabzon Üniversitesi Tonya Meslek Yüksekokulu, Trabzon, Türkiye

Öz

Amaç: Bu çalışmada madde bağımlılığına yakalanma açısından risk altında bulunan gençlerin bağımlılık yapıcı maddeler hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerini araştırmak ve benlik saygısı ile aralarındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte olan bu araştırma, 280 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların %48,6'sının madde bağımlılığı ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları, %7,9'unun ise daha önce bağımlılık yapıcı madde kullandıkları belirlenmiştir. Madde bağımlılığı farkındalık seviyelerinin kişisel tutum ve görüş alt boyutunun düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin orta düzeyde olduğu ve benlik saygısı ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması ile madde bağımlılığı farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Sonuç: Benlik saygısı yüksek gençler yetişebilmesi açısından birincil koruma sağlanarak benlik saygısı yükseltilebilir ve madde bağımlılığına yönelik eğitimler düzenlenebilir.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, madde bağımlılığı, benlik saygısı

Abstract

Objective: The aim of this study was to investigate the knowledge and awareness levels of teenagers who are at risk for substance addiction about addictive substances and to determine the relationship between them and their self-esteem.

Method: This descriptive study was conducted with 280 university students. In this study, Personal Information Form, Substance Addiction Awareness Scale and Coopersmith Self-Esteem Scale were used as data collection tools.

Results: In this study, 48.6% of the participants did not receive any training related to substance addiction, and 7.9% of them has been used addictive substances. It was determined that the personal attitude and opinion sub-dimension of substance addiction awareness levels has been found to be at low level. Self-esteem level of the students was at a medium level and there was a significant relationship between the total score average of the self-esteem scale and substance addiction awareness.

Conclusion: Self-esteem can be increased by providing primary protection in order to raise young people with high self-esteem. Also trainings on self-esteem and substance addiction can be organized.

Keywords: University students, substance addiction, self-esteem

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Esra BEKİRCAN, Trabzon Üniversitesi Tonya Meslek Yüksekokulu, Trabzon, Türkiye
E-posta: esrabekircan@trabzon.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-0613-7839

Geliş Tarihi/Received: 19.07.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 30.08.2021

Giriş

Madde bağımlılığı, maddenin keyif verici etkilerini duyumsamak, yoksunluğundan kaynaklanan kontrol bozukluğundan kaçınmak için devamlı olarak ve daha yüksek dozlarda madde alma arzusu ve beraberinde davranış bozuklukları ile karakterize bir beyin hastalığıdır (1). Madde kullanımı tıbbi, ekonomik, hukuk ve eğitim olmak üzere birçok alana zarar vererek hem bireysel hem de toplumsal boyutta ciddi zararlara yol açmaktadır (2). Madde kullanım bozukluğu kişinin hayatını geniş bir çerçevede etkilediği gibi eğitim hayatını da sekteye uğratar. Madde kullanımına başlayan ve devam eden kişinin tüm ilgisi madde kullanımına yönelik olacağı için okula gitmeme, akademik başarısızlık, arkadaş çevresinden dışlanma gibi sorunlar yaşayabilmektedir (3). Gençlerin enerjilerini benlik saygılarını arttıracak alanlara kanalize etmesi, onları madde kullanımı açısından riskli davranışlara yönelmekten koruyabilir (4).

Benlik saygısı öncelikli olarak kişinin olumlu yanları ile kendini kabul etmesi ve olumsuz yanlarının gelişime ve değişime açık olmasını sağlayarak kişinin kendinden memnun olmasını, kendini kabullenmesini sağlar (5). Sağlıklı bir benlik saygısına ulaşabilmek için kişinin kendi benliğini nasıl algıladığı önemlidir. Yaptıklarının sorumluluğunda olarak hatalarından ders çıkarabilen, kendini olduğu gibi kabul ederek değerli olduğunu hisseden, kendisi ve çevresi ile barışık olan kişi, olumlu bir benlik saygısına sahiptir (6, 7). Olumlu benlik algısına sahip bireyler yaşanan bir başarısızlık durumunda bilişsel yeniden yapılandırma süreçlerini kullanarak çözüm odaklı sorunlara yaklaşırken, olumsuz benlik algısına sahip bireyler ise başarısızlık durumunda otomatik ara inançlarını devreye koyarak ne kadar değersiz, başarısız olduğu ile ilgili inancını pekiştirmektedir. Düşük benlik algısına sahip bireyler ego bütünlüğünü sağlayabilmek için olumsuz savunma mekanizmalarını kullanarak kendilerini sabote edebilirler. Kendini sabotaj sıklıkla düşük akademik performans, motivasyon kaybı, madde kullanımı, kaygı ve depresyon gibi olumsuz pek çok davranışla ilişkilendirilmektedir (8).

Madde bağımlılığı gençlik çağında başlamakta olduğu için özellikle üniversite öğrencilerinin madde kullanım bozukluğu hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerini araştırmak ve benlik saygısı ile aralarındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Bu sayede çalışmadan elde edilecek bulguların gelecek çalışmalara temel oluşturması hedeflenmiştir. Çalışma; benlik saygısı yüksek olan üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığı farkındalığı yüksektir hipotezi doğrultusunda şekillenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Tanımlayıcı nitelikte olan bu araştırmanın evrenini 2020-2021 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Trabzon Üniversitesi Beşikdüzü

Meslek Yüksekokulu ve Vakıfkebir Meslek Yüksekokulu'nda sosyal bilimler alanında ön lisans programlarına devam etmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü için çalışmaya dahil edilmesi gereken minimum birey sayısının hesaplanmasında G-Power 3.1.9.7 programı kullanılmıştır. Zengin ve Altay (2014) tarafından rapor edilen bir çalışmada sunulan veriler (Benlik Saygısı Ölçeği skorları akımından cinsiyetlere ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri) dikkate alınarak etki büyüklüğü hesaplanmıştır (29). Buna göre etki büyüklüğü "d=0,35912" olarak hesaplanmıştır; %80 güç ve 0.05 anlamlılık düzeyinde minimum örneklem büyüklüğü ise "n=246" olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini araştırmaya dahil olmayı kabul eden ve aydınlatılmış onamı alınan 280 öğrenci oluşturmaktadır. Anket formu, üniversitenin öğrencilerine vermiş olduğu e-posta adreslerine gönderilmiştir ve böylelikle Google anket formuna birden fazla katılımın önlenmesi amacı ile ankete e-mail ile giriş yapılması sağlanmıştır. Veriler Google Form programı aracılığıyla hazırlanan online anket formu ile Şubat-Haziran 2021 tarihleri arasında elde edilmiştir. Anketin tamamlanması için herhangi bir zaman sınırı konulmamış ve öğrencilerin anketi doldurulması yaklaşık 5-10 dakika sürmüştür. Anket formunun tamamı doldurulması şartı ile yanıtlar Google Form yanıtlar kısmına gönderilmiştir. Böylelikle boş bırakılan soru olmamıştır. Çalışmaya katılan bireylere herhangi bir katılım ücreti ödenmemiştir.

İşlem

Araştırmanın etik kurul onayı Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırma Etik Kurulu'ndan (28.01.2021-protokol numarası: 2020/387) alındıktan sonra araştırmanın yapılacağı Trabzon Üniversitesi Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu ve Vakıfkebir Meslek Yüksekokulu'nda çalışmanın yürütülebilmesi için yazılı izin alındı. Bu araştırma Helsinki Bildirgesi'ne uygun olarak yürütülmüştür. Tüm katılımcılardan elektronik ortamda bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında hazırlanan anket formu Kişisel Bilgi Formu (12 soru), Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (27 soru) ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (25 soru) olmak üzere 3 kısımdan oluşmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda hazırlanmış olan katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, bağımlılık yapıcı madde kullanımı, çevrelerinde bağımlılık yapıcı madde kullanımı ve bağımlılığa yönelik herhangi bir eğitim alma durumu ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ)

Ölçek gençlerin madde bağımlılığı konusundaki farkındalıklarını belirlemek amacıyla Köse ve arkadaşları (9) tarafından geliştirilip,

geçerlilik güvenirliliği yapılmıştır. 5'li Likert tipinde (1: Hiç Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum) geliştirilmiş olan ve 27 maddeden oluşan ölçme aracının “Yardım ve Hukuki Düzenlemeler”, “Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri”, “Kişisel Tutum ve Görüşler” ve “Bağımlılığa Neden Olan Faktörler” şeklinde adlandırılan 4 temel alt boyuttan oluştuğu görülmektedir. Ölçekte ters puanlanan soru bulunmamaktadır. Ölçekten her bir seçenek için belirlenmiş puanların toplanması doğrultusunda minimum 27 maksimum 135 puan alınabilir. Köseve arkadaşları (9) tarafından yapılan çalışmada tüm ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0,88 olarak hesaplanmıştır.

“Yardım ve Hukuki Düzenlemeler” alt boyutunda madde kullanımına yönelik tedavi ve yardım süreci ile bu alanda yapılan hukuki düzenlemeler sorgulanmaktadır. Bu alt boyutta uyuşturucu madde kullanımı, satışı ve bu gibi durumlarda alınabilecek cezalarla ilgili farkındalıkları sorgulanmaktadır. Ayrıca uyuşturucu madde kullanan bireylere yardımcı olmak adına yapılabilecekler ve madde kullanımı ile mücadele eden kuruluşlarla ilgili de sorular yine bu boyutta yer almaktadır. Yardım ve Hukuki Düzenlemeler alt boyutu dokuz maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ikinci alt boyutu “Madde Kullanım Belirtileri ve Etkileri” başlığıyla yer almaktadır. Bu alt boyutta madde kullanan bir bireyin okul, aile ve toplumsal hayatında gelişebilecek olumsuz değişikliklerden örnekler verilerek madde kullanımı belirtilerine dair farkındalık düzeyi sorgulanmaktadır. Bu boyut toplam sekiz maddeden oluşmaktadır.

Üçüncü alt boyut “Kişisel Tutum ve Görüşler” başlığıyla yer almaktadır. Bu boyutta madde kullanımının bireyler üzerindeki sosyal, bedensel ve psikolojik etkisi değerlendirilmektedir. Ülkemizdeki madde kullanımına dair ve madde kullanımı ile ilgili söylenen doğru veya yanlış kalıplaşmış cümleler ile ilgili maddelere bu bölümde yer verilmektedir. Bu alt boyut toplam altı maddeden oluşmaktadır. Son alt boyut “Bağımlılığa Neden Olan Faktörler” başlığıyla yer almaktadır. Bu alt boyutta ise çevresinde bağımlı birinin olması, akran baskısı ve medyanın bağımlılığa dair etkilerini sorgulan ve bu konudaki farkındalığı değerlendiren dört madde yer almaktadır (9).

Bu çalışmamız kapsamında Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ölçeğin “Yardım ve Hukuki Düzenlemeler” alt boyutu için 0,66, “Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri” alt boyutu için 0,77, “Kişisel Tutum ve Görüşler” alt boyutu için 0,65 ve “Bağımlılığa Neden Olan Faktörler” alt boyutu için 0,75 şeklinde hesaplanmıştır. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ise 0.81 olarak hesaplanmıştır.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (BSÖ)

Stanley Coopersmith tarafından 1986 yılında hazırlanan, çeşitli yaş gruplarına, özellikle yetişkinlere uygulanabilecek şekilde geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçeğin ülkemizde güvenilirlik ve geçerlik

çalışması Tufan ve Turan tarafından yapılmış ve ölçeğin test-tekrar test güvenirliliğini 0,65 ve 0,76 olarak saptamışlardır (10). Ölçek, “benim gibi” ya da “benim gibi değil” biçiminde işaretlenebilen 25 maddeden oluşmaktadır. Bu 27 maddelerde kişinin hayata bakış açısı, aile ilişkileri, sosyal ilişkileri ve dayanma gücü ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Alınan puanlar 0 ile 100 arasında değişmektedir. Benlik saygısının ortalamadan düşük ve yüksek olmasına göre değerlendirme yapılmaktadır. Ölçekten almış olduğu puana göre benlik saygısı düzeyi belirlenir. 10-30 arasında ise düşük, 31-70 arasında ise orta ve 71-100 puan arasında ise yüksek olarak ifade edilir (10). Bu çalışmamızda Cronbach alfa iç tutarlılığı 0,75 olarak bulunmuştur.

Veri Analizi

Elde edilen veriler SPSS-25 paket programında değerlendirilmiştir. Önemlilik düzeyi $P < 0,05$ olarak alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; sayı, yüzde, ortalama, korelasyon analizi, bağımsız t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Veri incelemesinde madde bağımlılık farkındalık ölçeği kapsamında her öğrencinin vermiş olduğu cevaplara ait puanların toplamı esas alınmıştır. Yine benlik saygısı ölçeğinde ise aynı şekilde her öğrencinin belirtilen sorulara vermiş olduğu cevaplara ait puanlar toplamıştır. Elde edilen sonuçlar üzerinde yaş grubu, cinsiyet farklılığı, anne ve babanın yaşama durumu, daha önceki madde kullanma durumu, çevresinde bağımlılık yapıcı madde kullanma durumu, madde bağımlılığı etkinliğine katılma durumu, sigara kullanma durumu ve MYO farklılığı gibi değişkenlerdeki farklılıklara göre bağımsız t testi (Independent t-test) uygulanmıştır. Yine doğum yeri, okunan bölüm ve aile bütünlük durumu gibi değişkenlerdeki farklılıklara göre tek yönlü varyans (One way anova) analizi yapılmıştır. 0,05 ten küçük çıkan değerler istatistik bakımdan önemli sayılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya dahil olan bireylerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de belirtilmiştir. Katılımcıların neredeyse tamamı 18-25 yaş aralığında olup, bireylerin %61,4’ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Bireylerin %7,9’u daha önce bağımlılık yapıcı madde kullandığını (sigara kullanımı hariç), %34,6’sı sigara kullandığını, %23,9’u ise çevrelerinde madde kullanmış ya da hala kullanan yakını olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin %48,6’sının madde bağımlılığı ile ilgili herhangi bir eğitim almadığı saptanmıştır (Tablo 2).

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği’nde yer alan ölçek ve alt boyutlara ilişkin ortalamalar Tablo 3’te verilmektedir. Ölçeğin ilk boyutu olan “Yardım ve Hukuki Düzenlemeler” boyutunda ortalama $4,35 \pm 0,60$ ile farkındalık seviyesinin “yüksek”, “Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri” boyutunda ortalama $4,33 \pm 0,75$ ile farkındalık seviyesinin “yüksek”, “Bağımlılığa

Neden Olan Faktörler” boyutunda ortalama $3,97 \pm 1,03$ ile farkındalık seviyesinin “yüksek”, “Kişisel Tutum ve Görüşler” boyutunda ortalama $2,53 \pm 0,96$ ile farkındalık seviyesinin ‘düşük’ olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplam puanı üzerinden öğrencilerinin madde bağımlılığı farkındalık düzeyinin “yüksek seviyede” olduğu belirlenmiştir.

Benlik Saygısı Ölçeği için yapılan betimsel analizde katılımcıların benlik saygısı düzeyinin orta düzeyde ($45,34 \pm 13,74$) olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Yapılan korelasyon analizinde öğrencilerin benlik saygıları ile madde bağımlılığı farkındalık düzeylerinde anlamlı bir ilişki

bulunduğu ($p=0,02$) ve bağımlılığa neden olan faktörler ile benlik saygısı arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p=0,02$) olduğu belirlenmiştir (Tablo 5).

Yaş, cinsiyet, madde kullanma durumu, çevrede bağımlılık kullanım durumu, etkinliğe katılma durumu ve sigara kullanma durumu gibi değişkenler üzerinde Bağımsız t-testi uygulanmış diğer değişkenler üzerinde ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Değerlendirmeler her bir öğrencinin madde bağımlılığı farkındalık ölçeği toplam puanı ve Benlik Saygısı Ölçek puanlarının toplamları üzerinden yapılmıştır. Bu sonuçlara göre Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçekleri ve Benlik Saygısı

Tablo 1: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler

Özellikler	Sayı	Yüzde
Yaş		
18-25	272	97,1
26-34	8	2,9
Cinsiyet		
Erkek	108	38,6
Kadın	172	61,4

Tablo 2: Katılımcıların madde kullanımına ilişkin bilgileri

Özellikler	Sayı	Yüzde
Daha önce hiç bağımlılık yapıcı madde kullandınız mı? (sigara hariç)		
Evet	22	7,9
Hayır	258	92,1
Çevrenizde bağımlılık yapıcı madde kullanmış veya kullanan bir yakınınız var mı?		
Evet	67	23,9
Hayır	213	76,1
Daha önce madde bağımlılığı ile ilgili bir etkinliğe-egitime katıldınız mı?		
Evet	144	51,4
Hayır	136	48,6
Sigara kullanıyor musunuz?		
Evet	97	34,6
Hayır	183	65,4

Tablo 3: Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeğine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçek ve alt boyutlar	X	S.S
Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği toplam puan	3,88	0,55
Yardım ve hukuki düzenlemeler	4,35	0,60
Madde kullanımının belirtileri ve etkileri	4,33	0,75
Kişisel tutum ve görüşler	2,53	0,96
Bağımlılığa neden olan faktörler	3,97	1,03

Tablo 4: Benlik Saygısı Ölçeğine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçek	X	SS
Benlik Saygısı Ölçeği	45,34	13,74

Ölçeklerinde elde edilen puanlamalar üzerinde değerlendirmeye alınan değişkenlerden hiçbirinin önemli düzeyde etkisinin olmadığı sonucu istatistik olarak ortaya çıkmıştır (Tablo 6).

Tartışma

Bu çalışmaya dahil olan öğrencilerin %7,9'u daha önce bağımlılık yapıcı madde kullandıklarını (sigara kullanımı dışında), %34,6'sı sigara kullandıklarını, %23,9'u ise çevrelerinde madde kullanmış/

kullanan yakını olduğunu ifade etmiştir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Albayrak ve arkadaşlarının (11) bir sağlık bilimleri fakültesinde eğitim alan öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin %59,4'ünün sigara, %64,3'ünün alkol kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (11). Altındağ ve arkadaşlarının üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir araştırmada, yaşam boyu sigara %64,4 olduğu, alkol %30,4 olduğu ve madde kullanımının %2,3 olduğu tespit edilmiştir (12). Türkiye'de sekiz farklı üniversite genelinde

Tablo 5: Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve alt boyutlarının benlik saygısı arasındaki ilişkisi

	Yardım ve hukuki düzenlemeler	Madde kullanımının belirtileri ve etkileri	Kişisel tutum ve görüşler	Bağımlılığa neden olan faktörler	Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği toplam puan
Benlik Saygısı	r:0,105 p:0,08	r:0,06 p:0,27	r:0,08 p:0,167	r:0,134* p:0,02	r: 0,133* p:0,02

Tablo 6: MBFÖ ve BSÖ ile değişkenler arasındaki ilişki

Değişken		MBFÖ			(BSÖ) Önem düzeyi		
		Ort	Standart sapma	Önem düzeyi	Ort	Standart sapma	Önem düzeyi
Yaş	18-25	104,9	15,1	0,734	38,5	3,7	0,93
	26-34	106,8	14,2		40,8	4,0	
Cinsiyet	Kadın	104,6	12,3	0,647	39,0	3,5	0,09
	Erkek	105,5	18,6		37,9	3,9	
Doğum yeri	Karadeniz Bölgesi	105,0	15,0	0,169	38,8	3,1	0,49
	İç Anadolu Bölgesi	97,5	29,0		37,4	5,3	
	Akdeniz Bölgesi	100,2	5,8		37,0	2,8	
	Doğu Anadolu Bölgesi	107,9	11,1		38,9	7,9	
	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	114,4	11,3		38,7	4,5	
	Ege Bölgesi	102,4	7,6		37,2	4,7	
Aile durumu	Bütün	105,1	15,2	0,526	38,7	3,7	0,112
	Boşanmış	105,1	8,8		35,7	4,0	
	Parçalanmış	99,0	14,9		38,3	2,8	
Anne yaşama durumu	Evet	104,8	15,0	0,176	38,6	3,7	0,175
	Hayır	116,7	19,0		40,3	1,5	
Baba yaşama durumu	Evet	105,2	15,3	0,149	38,5	3,8	0,065
	Hayır	100,8	9,7		39,8	2,3	
Daha önce madde kullanma durumu	Evet	106,0	18,7	0,795	37,9	2,0	0,118
	Hayır	104,9	14,7		38,6	3,8	
Çevrede bağımlılık madde kullanım durumu	Evet	102,5	14,8	0,126	38,0	4,1	0,154
	Hayır	105,7	15,1		38,8	3,6	
Etkinliğe katılma durumu	Evet	105,7	15,3	0,372	38,6	3,6	0,906
	Hayır	104,1	14,8		38,6	3,9	
Sigara kullanma durumu	Evet	104,5	17,5	0,732	37,8	3,5	0,08
	Hayır	105,2	13,6		39,0	3,8	

yapılan çalışmanın sonucuna göre ise öğrencilerin %22,9'u alkol, %3'ünün ise madde kullandığı sonucuna ulaşılmıştır (13). Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin yapmış olduğu Genel Nüfus Araştırması kapsamındaki çalışmaya dahil olan bireylerin %47'sinin hayatında en az bir kere tütün ürünü kullandıkları, %3,1'inin hayatında en az bir kere maddeyi deneyimledikleri ve 15-24 yaş grubunun hayatında en az bir kere maddeyi deneme oranının %35,4 olduğu belirlenmiştir (14). Gençlik yılları insan hayatında bilinmezliğe karşı merakın arttığı dönemdir. Madde kullanımının kişide yapmış olduğu etkiye olan merak da maddeye başlama sebeplerinden biridir. Toplumda madde kullanımının zararları üzerine bilinçlendirmeler yapılarak maddenin birey üzerinde yapmış olduğu olumsuz etkilerin biyopsikososyal olarak açıklanması gereklidir. Çünkü bilinmezliğin verdiği duygu gençleri madde kullanımından uzak tutmaz (15). Okul hayatının gençlerin hayatlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri, kişiliklerinin şekillendiği ortamlar olduğu düşünüldüğünde, okul temelli bağımlılığı önleme çalışmalarının önemli olacağı söylenebilir (16).

Bu araştırmaya dahil olan öğrencilerin %48,6'sının madde bağımlılığı ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları ve öğrencilerin madde bağımlılığı ile ilgili kişisel tutum ve görüşleri konusunda farkındalık düzeyinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ölçekte yer alan kişisel tutum ve görüşleri alt boyutunda maddeyi bir kez ya da ara sıra kullanmaktan bir şey olmayacağı, ülkemizde bağımlılık sorununun abartıldığı ile ilgili başlıklar mevcuttur. Siyez ve ark. tarafından madde bağımlılığı ile ilgili yapılmış olan eğitim programında uygulamaya katılan öğrencilerin uyuşturucu maddeler hakkında bilgi düzeylerinin ve "hayır" deme (madde reddetme) becerilerinin arttığı, bağımlılık yapıcı maddeler ile ilgili yanlış inanışlarının azalttığı tespit edilmiştir (17). Altıntaş ve ark.'nın madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutum konusunda yapmış oldukları çalışma sonucuna göre öğrencilerin %58,9'u madde bağımlılığının yayılmasını önleme ve kullanan kişilere yardım etme konusunda öğrencilere iyi bir eğitim verilmesi gerektiğini düşünmektedir (18). Öğrencilere madde kullanım bozukluğu ile ilgili verilen eğitimlerde madde kullanımı ile ilgili yanlış inanışların değiştirilmesi, birey ve toplum üzerinde yaptığı olumsuz etkinin net bir şekilde ortaya konulması ve maddeye bakış açısı konusunda tutumların geliştirilmesi amaçlanmalıdır. Yanlış bilinen bilgilerin doğru ve güncel bilgiler ile yer değiştirilmesi gerekir. Madde kullanımının basite alınacak bir konu olmadığı mesajı, öğrencilere net bir şekilde verilmelidir. Maddeye başlama ve devam ettirme gibi sağlığa zarar verici davranışların önlenmesine ilişkin bilgiler, eğitimin tüm aşamalarında yer almalı, verilecek eğitim öğrencileri tüm boyutları ve yeteneklerini geliştirici şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu bağlamda, özellikle risk altında bulunan genç gruplara yönelik madde bağımlılığını önleme ile ilgili her türlü koruyucu-önleyici ve geliştirici destek sağlanmalıdır (19). Bağımlılık ile ilgili danışmanlık, destek ve tedavi merkezlerinin

tanıtımının yapılması ve bu merkezlere erişimin kolaylaştırılması, bu merkezlerin üniversite temsilciliğinin de olması, bireylerin bağımlılık ile mücadelesinde önemli bir rol oynayacaktır (20).

Araştırmaya katılan öğrencilerin benlik saygısı düzeyinin orta düzeyde olduğu ve benlik saygısı ile madde bağımlılığı farkındalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda olumsuz benlik saygısına sahip bireylerin; benlik saygısı ihtiyacını giderebilmek, duygu ve davranışlarını denetleyebilmek amacıyla madde kullanma eğiliminde oldukları bulunmuştur (21). Birçok çalışmada benlik saygısı ile madde kullanımı/madde kötüye kullanımı arasında negatif yönde ilişki olduğu ve düşük benlik saygısının madde kullanımı açısından risk faktörü olduğu belirlenmiştir (22-26). Olumlu bir benlik saygısının, madde bağımlılığı gibi bir beyin hastalığına karşı koruyucu etkisi olabilir. Düşük benlik saygısına sahip bireylerin; duygu ve davranışlarını denetleyebilmek ve kendini topluma kanıtlayabilmek amacıyla madde kullanma eğiliminde oldukları belirlenmiştir (27). Düşük benlik saygısı, anksiyete, depresyon, suça yatkınlık, yaşam stresleri, yaşamdan memnuniyetsizlik, yalnızlık gibi durumlar kişiyi madde kullanımına itebilir (28). Bu sonuçlar doğrultusunda, düşük benlik saygısının madde kullanım bozukluğunu arttırabileceği inancı ile gençlerin benlik saygılarını olumlu anlamda arttırabilecek etkinliklere katılmaları desteklenmelidir. Sağlık personelleri ve eğitimcilerin işbirliği ile hazırlanan mücadele programlarında gençlerin benlik saygılarını yükseltecek eğitimler verilerek kendinden emin, ayakları yere daha sağlam basan gençlerin yetiştirilmesi hedeflenmelidir (29).

Çalışma verilerinin Trabzon ilindeki iki meslek yüksekokulundan elde edilmesi, çalışmanın kısıtlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle sonuçlar genellenemez. Ancak çalışmaya dahil olan katılımcıların sosyal bilimler alanı eğitim müfredatında madde bağımlılığı ile ilgili ders almamış öğrencilerden oluşması, bu grubun bağımlılık ile ilgili bilgi ihtiyacının giderilmesi gerektiğini ortaya koyması bakımından çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın sonucuna göre madde bağımlılığı farkındalık düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve öğrencilerin neredeyse yarısının madde bağımlılığı ile ilgili herhangi bir eğitim almadıkları saptanmıştır. Ayrıca araştırmaya dahil edilen öğrenciler arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının olduğu ve çevrelerinde de madde kullanan insanların olduğu ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin psikososyal gelişimlerini desteklemek amacı ile öğrencileri üniversite klüplerine yönlendirmek onların benlik saygılarına olumlu anlamda katkı yaparak kendi potansiyeline inanan gençlerin yetişmesini sağlayabilir. Böylelikle olumlu bir benlik algısına sahip olan öğrencilerin, bağımlılık hakkındaki farkındalık düzeylerinin yüksek olması beklenebilmektedir. Ayrıca çalışmanın konu ile ilgili eğitim sürecine destek olup

öğrencilerin madde bağımlılığı farkındalığı ve benlik saygısı ile ilgili bilgi düzeylerini artırmaya yönelik eğitim programları oluşturmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Uzbay İT. Madde Bağımlılığı Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler. 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, 2015: 1-3.
2. Gümüş İ, Kurt M, Ermurat DG, Fayetorbay E. Lise öğrencilerinin madde bağımlılığı konusunda bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin belirlenmesi (Erzurum Örneği). Ekev Akademi Dergisi 2011; 15(48): 321-334.
3. Özden SY. Adli Psikiyatri. 2. Basım, Ankara: Ankara Nobel Yayınları, 2015: 341-452.
4. Balat GU, Akman B. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2004; 14(2): 175-183.
5. Baumeister RF, Campbell JD, Krueger JI, Vohs KD. Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? Psychol Sci Public Interest 2003; 4(1): 1-44.
6. Oktay B, Batıgün AD. Aleksitimi: Bağlanma, benlik algısı, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke. Türk Psikoloji Yazıları 2014; 17(33): 31-40.
7. Torun S, Arslan S, Nazik E, et al. Hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi. Cumhuriyet Tıp Dergisi 2012; 34(4): 399-404.
8. Özgüngör S, Duatepepaksu A. Üniversite öğrencilerinde benlik saygısı düzeyine göre akademik başarıyı yordayan değişkenler. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 2017; 7(48): 111-125.
9. Köse EÖ, Gül Ş. Madde bağımlılığı farkındalık ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2018; 19(3): 41-56.
10. Sezer S. Özsaygı düzeyini geliştirme programının ilköğretim okulu 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2001.
11. Albayrak S. Bir sağlık bilimleri fakültesinde okuyan öğrencilerin madde kullanım özellikleri ve tutumları. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2018; 27(6): 415-420.
12. Altındağ A, Yanık M, Yengil E, Karazeybek AH. Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. Bağımlılık Dergisi 2005; 6(2): 60-64.
13. Turhan E, İnandı T, Özer C, Akoğlu S. Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi 2011; 9(1):33-44.
14. Türkiye Uyuşturucu Raporu. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, EGM Yayın Katalog No: 703, 2019: 13-21.
15. Dilbaz N. Madde Bağımlılığından Korunma ve Tedavi İlkeleri. Madde Bağımlılığı Tanı ve Tedavi Kılavuzu El Kitabı. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, Pozitif Matbaa, 2012: 47-49..
16. Gazioğlu AEİ, Canel AN. Bağımlılıkla mücadelede okul temelli bir önleme modeli: Yaşam becerileri eğitimi. Addicta: The Turkish Journal on Addictions 2015; 2(2): 5-44.
17. Siyez D, Palabıyık A. Günebakan madde bağımlılığını önleme eğitim programının lise öğrencilerinin madde kullanım sıklığı, uyuşturucu maddeler hakkındaki bilgi düzeyleri ve yanlış inanışları ile madde reddetme becerileri üzerindeki etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 2009; 8(28): 56-67.
18. Altıntaş H, Temel F, Benli E, et al. Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. Bağımlılık Dergisi 2004; 5(3): 107-114.
19. Albayrak S, Balcı S. Gençlerde madde bağımlılığı ve önlenmesi. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi 2014; 11(2): 30-37.
20. Taylan ŞT, Nas İ, Ediz Ç. Sağlıklı yaşam seminerine katılan öğrencilerin madde bağımlılığı ile ilgili farkındalıkları. Bağımlılık Dergisi 2019; 20(4):197-202.
21. Toker T, Tiryaki A, Özçürümez G, İskender B. Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. Turk Psikiyatri Derg 2011; 22(2): 83-92.
22. Khajehdaluae M, Zavar A, Alidoust M, Pourandi R. The relation of self-esteem and illegal drug usage in high school students. Iran Red Crescent Med J. 2013; 15(11): 76-82.
23. Uba I, Yaacob ST, Talib MA, et al. Effect of self-esteem in the relationship between stress and substance abuse among adolescents: a mediation outcome. Int J Soc Sci Humanit 2013; 3(3): 214-217.
24. Oshri A, Carlson MW, Kwon JA, et al. Developmental growth trajectories of self-esteem in adolescence: Associations with child neglect and drug use and abuse in young adulthood. J Youth Adolesc 2017; 46(1): 151-164.
25. Ekinci S, Kandemir H. Childhood trauma in the lives of substance-dependent patients: the relationship between depression, anxiety and self-esteem. Nord J Psychiatry 2015; 69(4): 249-253.
26. Riquelme M, Garcia OF, Serra E. Psychosocial maladjustment in adolescence: Parental socialization, self-esteem, and substance use. Ann Psychol 2018; 34(3): 536-543.
27. Yıldız M, Çapar B. Ortaöğretim öğrencilerinde benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 2010; 10(3): 103-131.
28. Soy İT, Kocataş S. Madde bağımlılığı tanısı almış bireylerde benlik saygısı ve sosyal dışlanma algıları arasındaki ilişki. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2020, 36 (2): 73-86.
29. Zengin S, Altay B. Sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin madde kullanım durumlarına göre benlik saygısının incelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2014; 3(3): 892-907.